Capitolul 1

Paradigme de programare şi metode de proiectare a programelor

Noţiunea de ***paradigmă*** se bazează pe un cuvânt ce provine din limba latină şi greacă şi care reprezintă un exemplu sau un model. Sensul uzual al noţiunii este dat de istoricul Thomas Kuhn in cartea sa "The Structure of Scientific Revolutions": o ***paradigmă*** este o mulţime de teorii, standarde şi metode ce reprezintă o modalitate de organizare a cunoştinţelor.

Bazat pe această noţiune, Robert Floyd în articolul intitulat "The Paradigms of Programming", defineşte noţiunea de ***paradigmă de programare*** ca fiind o metodă de conceptualizare a modului de execuţie al calculelor într-un calculator, precum şi a modului de structurare şi organizare al taskurilor reponsabile cu execuţia calculelor. O noţiune des utilizată în locul celei de paradigmă de programare este cea de ***stil de programare***, deşi semnificaţia sa nu este foarte clar definită.

Despre un limbaj de programare se spune că ***oferă suport*** pentru o paradigmă de programare, dacă acesta pune la dispoziţie facilităţi care îl fac convenabil de a fi utilizat în acest stil. Un limbaj de programare ***permite*** doar acest lucru dacă efortul cerut pentru a scrie un program în stilul respectiv este mai mare, limbajul neoferind facilităţi suficiente.

1.1 Programarea procedurală

Aceasta este una dintre cele mai vechi şi des utilizate paradigme. Ea presupune în mod uzual parcurgerea următoarelor etape :

a) descompunerea problemei de rezolvat in subprobleme ;
b) găsirea pentru fiecare subproblemă a unui algoritm optim de rezolvare ;
c) implementarea fiecărui algoritm folosind funcţii sau proceduri ale unui anumit limbaj de programare.

Cel mai vechi limbaj de programare procedural este FORTRAN, însă majoritatea limbajelor de programare actuale oferă suport pentru această paradigmă. Principalele probleme legate de programarea procedurală se referă la tipurile de funcţii folosite (funcţii, proceduri, subprograme, rutine, macrouri, etc.), la tipul şi modul de transmitere ale parametrilor şi la modurile de apel.

Exemplul 1.1. Definirea şi utilizarea unei funcţii care determină dacă un număr întreg este prim :

```
int Prim(int n) {
  // codul pentru functie
}
```

```
void DivizoriPrimi(int n) {
  int i;
  for (i=2; i<n/2; i++)
    if (n%i == 2 && Prim(i))
      printf("%d", i);
}
```

1.2 Încapsularea datelor (modularizarea)

De-a lungul timpului, accentul în programarea procedurală s-a deplasat de la proiectarea funcțiilor la organizarea datelor. Datele nu mai sunt privite în mod disparat, ci împreună cu fucțiile care le prelucrează. A fost definită astfel noțiunea de ***modul*** ca reprezentând un set de funcții înrudite, împreună cu datele pe care le prelucrează.

Se poate astfel împărți un program în module componente, într-un mod mai clar şi mai eficient decât împărțirea clasică în funcții sau proceduri, aici datele programului fiind încapsulate (ascuse) în modulele ce le utilizează.

În mod uzual un modul conține o parte de ***interfață*** în care sunt declarate datele şi funcțiile accesibile din afara modulului, precum şi o parte de ***implementare,*** proprie modulului şi inaccesibilă în exterior în cadrul căreia sunt definite funcțiile ce manipulează datele din modul.

Limbajul C *permite* programarea modulară, pe când limbajul Pascal sau Modula-2 *oferă suport* real pentru un astfel de stil de programare. În limbajul Turbo Pascal noțiunea de modul corespunde celei de **unit**, părțile de interfață şi implementare corespunzând respectiv secțiunilor **interface** şi **implementation**.

În cazul limbajului C, partea de interfață se specifică în mod uzual într-un fişier header, care trebuie inclus în toate celelalte fişiere ale unui program care utilizează funcțiile modulului. Partea de implementare a modulului este realizată într-un fişier distinct care trebuie inclus în proiectul programului.

Exemplul 1.2. Definirea şi utilizarea unui modul pentru operațiile cu numere întregi :

```
// fisierul sir.h - interfata modulului
#define max_dim 100
void Initializare();
int Suma();
void Sortare();
void AdaugaElement(int);
void Listare();

// fisierul sir.c - implementarea modulului
#include "sir.h"
static int dim;
static int v[max_dim];
void Initializare() { dim = 0; }
void AdaugaElement(int k) { v[dim++] = k; }
```

```
int Suma() {
  // codul pentru calculul sumei elementelor sirului
}
void Sortare() {
  // codul pentru sortarea elementelor sirului
}
int Listare() {
  // codul pentru listarea elementelor sirului
}

// fisierul pr.c - utilizarea modulului sir
#include "sir.h”
void Prelucrare() {
  int i, s, k, n = 0;
  Initializare();
  for(i=0; i<n; i++) {
    scanf("%d”, &k);
    AdaugaElement(k);
  }
  s = Suma();
  printf("\nSuma=%d”, s);
  Sortare();
  Listare();
}
```

1.3 Abstractizarea datelor

În exemplul precedent se utilizează doar un singur şir de numere. Dacă se doreşte să se lucreze cu mai multe şiruri, încapsularea datelor nu este suficientă.

Noțiunea de ***abstractizare a datelor*** presupune posibilitatea definirii unor tipuri de date utilizator, împreună cu un set de operații aferente fiecărui tip. Limbajele ce oferă suport pentru încapsularea datelor permit şi abstractizarea, dar nu o garantează în general. De exemplu, în C, fişierele antet permit declararea împreună atât a tipurilor de date cât şi a funcțiilor.

Un ***tip de date abstarct*** (ADT – Abstract Data Type) este definit printr-o mulțime de operatii ce se pot efectua asupra elementelor sale, care formează ***interfața*** tipului de date şi este singurul mod de acces la tipul de date, precum şi printr-o mulțime de ***axiome*** şi ***precondiții***, care este privată tipului de date şi reprezintă modul de descriere ale proprietăților şi operațiilor tipului. Implementarea unui tip de date abstract într-un limbaj de programare reprezintă un ***tip de date***.

Exemplul 1.3. Definirea în limbajul C a unui tip de date reprezentând numerele fracționare:

```
// fisierul fractie.h - interfata tipului fractie
typedef struct {
  int p, q;         // numaratorul si numitorul
} fractie;
```

```
// declararea principalelelor operatii
fractie Suma(fractie, fractie);
fractie Diferenta(fractie, fractie);
fractie Produs(fractie, fractie);
fractie Raport(fractie, fractie);

// fisierul fractie.c - implementarea tipului fractie
#include "fractie.h”

fractie Suma(fractie f1, fractie f2) {
  fractie f;
  f.p = f1.p * f2.q + f2.p * f1.q;
  f.q = f1.q * f2.q;
  return f;
}

fractie Produs(fractie f1, fractie f2) {
  // codul pentru produs
}

fractie Diferenta(fractie f1, fractie f2) {
  // codul pentru diferenta
}

fractie Raport(fractie f1, fractie f2) {
  // codul pentru raport
}

// fisierul pr.c - utilizarea tipului fractie
#include "fractie.h”

void Prelucrare() {
  fractie f1 = {1, 2}, f2 = {7, 4}, f3;
  // f3 = f1*f2 + f1/f2
  f3 = Suma(Produs(f1, f2), Raport(f1, f2));
  printf("\nf3 = %d/%d”, f3.p, f3.q);
}
```

Limbaje precum Ada şi C++ permit utilizatorilor să definească tipuri de date care se comportă la fel ca şi tipurile predefinite, datorită posibilității utilizării claselor şi a supraîncărcării operatorilor.

Implementarea unui tip de date utilizator înt-un limbaj de programare se poate realiza cel mai eficient prin intermediul noțiunii de ***clasă***. Clasele reprezintă cea mai utilizată metodă de reprezentare a tipurilor de date abstracte. Ele permit atât specificarea interfeței tipului de date, cât şi definirea operațiilor permise de acesta.

O ***clasă*** poate fi privită ca o extensie a noțiunii de structură din limbajul C, care permite definirea în interiorul clasei atât a datelor, cât şi a funcțiilor care utilizează aceste date. ***Supraîncărcarea*** unui operator reprezintă o funcție a carei semnificație este definită de programator, dar al carei apel trebuie să corespundă sintaxei limbajului.

Exemplul 1.4. Redefinirea în limbajul C++ a tipului utilizator *fractie*:

```
// fisierul frac.h - definirea clasei fractie
class fractie {
  int p, q;
// interfata clasei
public:
  // constructorul clasei
  fractie(int a = 0, int b = 1) { p = a; q = b; }
  // declararea operatorilor supraancarcati +, -, * si /
  friend fractie operator + (fractie, fractie);
  friend fractie operator - (fractie, fractie);
  friend fractie operator * (fractie, fractie);
  friend fractie operator / (fractie, fractie);
  void Print();
};

// fisierul frac.c - implementarea clasei fractie
#include "frac.h”
#include <iostream.h>

fractie operator+(fractie f1, fractie f2) {
  fractie f;
  f.p = f1.p * f2.q + f2.p * f1.q;
  f.q = f1.q * f2.q;
  return f;
}

fractie operator*(fractie f1, fractie f2) {
  // codul pentru functie
}

fractie operator-(fractie f1, fractie f2) {
  // codul pentru functie
}

fractie operator/(fractie f1, fractie f2) {
// codul pentru functie
}

void print() { cout << p << q; }

//fisierul pr.c - utilizarea clasei fractie
#include "frac.h”

void Prelucrare() {
  fractie f1(1, 2), f2(7, 4), f3;
  f3 = f1*f2 + f1/f2;
  f3.Print();
```

```
  // ...
}
```

O problemă importantă privind abstractizarea datelor o constituie ***parametrizarea datelor***. Atât limbajul Ada, cât şi C++ oferă suport pentru parametrizare.

Problema parametrizării apare atunci când se doreşte definirea unor tipuri de date generice, la care tipul elementelor componente este neprecizat (el este generic, fiind privit ca un parametru). În acest mod un tip de date abstarct parametrizat reprezintă un ***tip de date abstract generic***.

Exemplul 1.5. De exemplu, dacă se doreşte definirea unei clase *vector* la care tipul componentelor este generic, în C++ se poate proceda astfel:

```
class vector<class T> {
  T *v;    // tabloul componentelor cu tipul generic T
  int dim; // dimensiunea vectorului
public:
  // constructor
  vector(int n) {
    if (n > 0)
      v = new T[dim = n];
  }
  // supraancarcarea operatorului de indexare
  T& operator[](int k) { return v[k]; }
  int dimensiune() { return dim; }
};
```

Se pot defini acum vectori care conţin elemente aparţinând unui tip specificat:

```
vector<int> v1(20); // vector cu 20 componente intregi
vector<double> v2(10);   // vector cu 10 componente reale
v1[7] = 5;
v2[7] = 2.3;
```

1.4 Programarea orientată pe obiecte

După cun s-a specificat anterior, noţiunea de clasă nu este specifică doar programării orientate pe obiecte, ea fiind de fapt o modalitate de implementare a unui tip abstract de date. Proprietăţile unei clase se pot descrie atât prin date (***atribute***), cât şi prin funcţii (***metode***).

Instanţele unei clase sunt numite ***obiecte*** şi din acest motiv, o clasă reprezintă un mod de descriere a proprietăţilor şi a modului de comportare al unei mulţimi de obiecte. Un obiect este identificat în mod unic prin ***numele*** său, ceea ce impune faptul că nu pot exista două obiecte diferite ale unei clase cu acelaşi nume.

De exemplu, definirea a trei obiecte instanţă ale clasei *fractie* se pot realiza astfel:

```
fractie f1(1, 2), f2(7, 4), f3;
```

Deoarece o clasă încapsulează atât date cât şi funcţii, pentru un obiect instanţă pot fi accesate atât atributele, cât şi metodele. De exemplu, secvenţa :

```
f3.Print();
```

apelează metoda *Print* a clasei *fractie*.

Un obiect al unei clase defineşte de fapt ***starea obiectului*** respectiv, reprezentată de valorile atributelor sale la un anumit moment de timp. În timpul execuţiei unui program, starea unui obiect instanţă se poate modifica prin modificarea valorilor atributelor.

Comportamentul unui obiect este definit prin mulţimea metodelor ce se pot aplica asupra acestuia. Aceste metode nu sunt specifice obiectului, ci sunt comune întrgii clase de obiecte. O metodă descrie de fapt modul în care un obiect reacţionează în momentul în care obiectul recepţionează un anumit ***mesaj***. Un mesaj este o cerere către un obiect al unei clase de invocare a unei metode specifice a obiectului.

În terminologia utilizată în domeniul paradigmei programării orientate pe obiecte, apelul unei funcţii membru a unui obiect instanţă înseamnă ***trimiterea unui mesaj*** acelui obiect. Din acest punct de vedere, scopul utilizării acestei paradigme constă în dezvoltarea unor aplicaţii care creează anumite mulţimi de obiecte cărora apoi le transmit diferite mesaje.

Deşi elementele definite anterior sunt fundamentale pentru aplicaţiile care lucrează cu clase şi obiecte, ele nu reprezintă aspectele esenţiale ale ***paradigmei programării orientate pe obiecte***.

Un prim element esenţial al programării orientate pe obiete este faptul că *permite exprimarea distincţiei între proprietăţile generale şi cele particulare ale obiectelor*. De exemplu, toate autoturismele de tip Dacia folosesc au 4 roţi (proprietate generală), dar autoturismele Dacia 1310 au capacitatea motoruui de 1300 cm^3, pe când cele de tip Dacia 1410 au capacitatea de 1400 cm^3 (proprietate particulară).

Rezultă de aici o proprietate importantă a limbajelor orientate pe obiecte : permit împărţirea obiectelor în clase, precum şi un mecanism de ***moştenire*** a proprietăţilor unei clase de către alte calse. În acest mod, clasele de obiecte pot forma ***ierarhii de clase***. De exemplu, în cazul autoturismelor Dacia, dacă se defineşte o ierarhie formată din 3 clase, Dacia, Dacia1310 şi Dacia 1410, ultimele două clase vor moşteni proprietăţile primeia.

Exemplul 1.6. Ierarhia de clase pentru autoturismele Dacia se poate descrie astfel :

```
class Dacia {
  // ...
  int nr_roti;
  Dacia() { nr_roti = 4; }
  // ...
};

class Dacia1310: public Dacia {
  // ...
  int capacitate;
  Dacia1310() { capacitate = 1300; }
  // ...
};
```

```
class Dacia1410: public Dacia {
  // ...
  int capacitate;
  Dacia1410() { capacitate = 1400; }
  // ...
};
```

Exemplul 1.7. Să considerăm următoarele figuri poligonale în plan : triunghiuri, patrulatere, patrulatere, pentagoane, etc., fiecare poligon fiind descris prin coordonatele vârfurilor în ordine trigonometrică. Se poate forma o ierarhie de clase, care în vârful ierarhiei clasa *poligon*, celelalte clase moştenind-o. Să presupunem că pentru clasa *poligon* se specifică coordonatele primelor 2 vârfuri ale poligonului, $P_0(x_0, y_0)$ şi $P_1(x_1, y_1)$, celelalte clase trebuind să memoreze pe rând coordonatele celorlalte vârfuri.

```
class Poligon {
  // ...
  double x0, y0, x1, y1;
  virtual double Perimetru();
  virtual double DouaLaturi() = 0;
  // ...
};

class Triunghi: public Poligon {
  // ...
  double x2, y2;
  double Perimetru();
  double DouaLaturi();
  double OLatura();
  // ...
};

class Patrulater: public Triunghi {
  // ...
  double x3, y3;
  double Perimetru();
  double DouaLaturi();
  // ...
};
```

Toate poligoanele au un perimetru, indiferent de tipul lor. Determinarea valorii acestuia se poate face incremental, observând faptul că perimetrul unui poligon cu *n +1* vârfuri (P_0, P_1, …, P_n) se poate obține din perimetrul poligonului cu *n* vârfuri (P_0, P_1, …, P_{n-1}) la care se adauga lungimile laturilor P_0P_n şi $P_{n+1}P_n$. Funcția *Perimetru* determină valoarea perimetrului curent, iar funcția *DouaLaturi* determină lungimile laturilor P_0P_n şi $P_{n-1}P_n$.

Deoarece aceste funcții sunt comune tuturor claselor, dar implementările specifice fiecărei clase, ele reprezintă ***funcții virtuale***. Mai mult, funcția *DouaLaturi* nu se poate implementa în cadrul clasei *Poligon*, ea reprezentând o ***funcție virtuală pură*** în acea clasă.

Implementările acestor funcții se pot descrie astfel :

```
double Poligon::Perimetru() {
  double l = sqrt((x0-x1)*(x0-x1) + (y0-y1)*(y0-y1));
  return l;
}

double Triunghi::DouaLaturi() {
  double a, b;
  a = sqrt((x0-x2)*(x0-x2) + (y0-y2)*(y0-y2));
  b = sqrt((x1-x2)*(x1-x2) + (y1-y2)*(y1-y2));
  return a + b;
}

double Triunghi::OLatura() {
  double a;
  a = sqrt((x0-x2)*(x0-x2) + (y0-y2)*(y0-y2));
  return a;
}

double Triunghi::Perimetru() {
  double p;
  p = Poligon::Perimetru() + DouaLaturi();
  return p;
}

double Patrulater::DouaLaturi() {
  double a, b;
  a = sqrt((x0-x3)*(x0-x3) + (y0-y3)*(y0-y3));
  b = sqrt((x1-x3)*(x1-x3) + (y1-y3)*(y1-y3));
  return a + b;
}

double Patrulater::Perimetru() {
  double p;
  p = Triunghi::Perimetru() –
          Triunghi::OLatura() +
          DouaLaturi();
  return p;
}
```

În cazul funcțiilor virtuale, selectarea efectivă a funcției care se va apela se realizează în mod automat de către compilator. Această proprietate care permite compilatorului să selecteze pentru execuție o anumită metodă specifică unui obiect, dintre mai multe metode cu acelaşi nume definite în ierarhia de clase se numeşte ***polimorfism***.

În concluzie, al doilea element esențial al programării orientate pe obiecte constă în *mecanismul funcțiilor virtuale* şi al *polimorfismului*, prin care apelul funcțiilor membru depinde efectiv de tipul obiectului respectiv.

De exemplu, pentru cazul poligoanelor, următoarele declarații şi instrucțiuni :

```
Triunghi f1;
```

```
Patrulater f2;
double p1 = f1.Perimetru();
double p2 = f2.Perimetru();
```

permit slectarea corectă a funcției *Perimetru* de către compilator pentru fiecare obiect.

Limbajul considerat ca un limbaj pur orientat pe obiecte este Smalltalk. Printre alte limbaje ce suportă această paradigmă se pot enumera : Ada, C++, Simula, Java.

Observație. Datorită mecanismului claselor, un limbaj ce suportă paradigma programării orientate pe obiecte, permite şi abstractizarea datelor.

1.5 Proiectarea orientată pe obiecte

Cunoaşterea unui limbaj de programare care oferă suport pentru paradigma programării orientate pe obiecte este necesară, însă nu şi suficientă pentru realizarea unor aplicații orientate pe obiecte.

Pentru a putea dezvolta în mod eficient o asemenea aplicație, în special în cazul proiectelor mari, sunt necesare de asemenea stăpânirea unor tehnici de ***analiză şi proiectare software***. Acestea permit ca plecând de la o problemă reală, să se poată dezvolta o aplicație orientată pe obiecte pentru rezolvarea problemei inițiale.

În mod uzual, ***ciclul de viață*** al produselor software conține următoarele etape :

- analiza
- proiectarea
- codificarea
- testarea
- întreținerea

Acestea reprezintă etapele unui ciclu ideal de viață, deoarece în practică, în funcție de tipul problemelor de rezolvat şi de uneltele de care se dispune, unele etape sunt nesemnificative. De exemplu, în cazul unei probleme simple pe care o poate primi un student în timpul unei ore de laborator, operația de întreținere a programului nu se justifică, iar operațiile de anliză şi proiectare pe de o parte, precum şi cele de codificare şi testare pe de altă pate, pot fi comasate.

Dacă necesitatea cunoaşterii unui limbaj orientat pe obiecte este indispensabil în etapa de codificare a unei aplicații orientată pe obiecte, cunoaşterea unor metode de ***analiză şi proiectare orientată pe obiecte*** este esențială în etapele de analiză şi proiectare.

Unul dintre cele mai utilizate instrumente de analiză şi proiectare orientată pe obiecte o constituie ***formalismul UML*** (*The Unified Modeling Language*), propus de Jacobson, Rumbaugh şi Booch. În continuare se prezintă câteva elemente ale formalismului UML utilizate în etapele de analiză şi proiectare software.

În etapa de ***analiză***, trebuie evidențiate toate elementele care trebuie să fie realizate de către aplicație. În mod uzual se porneşte de la o specificație inițială a problemei, enunțată de către client, iar în această etapă trebuie create două documente : *Analiza cerințelor* şi *Specificarea sistemului*.

Analiza cerinţelor reprezintă o listă a cerinţelor enunţate de către client şi pe care aplicaţia trebuie să le îndeplinească, iar specificarea sistemului reprezintă o descriere a ceea ce aplicaţia trebuie să facă pentru a satisface cerinţele clientului.

Elementul esenţial în acestă etapă constă în descoperirea comportării aplicaţiei conform cerinţelor specificate. Cel mai utilizat instrument de proiectare în această etapă o constituie ***diagramele de caz***. O diagramă de caz descrie comportarea unei părţi din funcţionarea unui sistem din punctul de vedere au unui utilizator extern. Ea foloseşte noţiunile de ***actor*** şi ***caz de utilizare*** (***use case***).

Un ***actor*** este o idealizare a unei persoane externe sau proces care interacţionează cu sistemul şi în mod uzual se descrie grafic ca o persoană stilizată care are asociat un nume. Un caz de utilizare reprezintă un element al funcţionalităţii externe a sistemului, care poate interacţiona cu unul sau mai mulţi actori. În plus, un caz de utilizare poate avea legături cu alte cazuri de funcţionare, pentru a putea descrie mai bine relaţiile sale din cadrul sistemului. Grafic, un caz de utilizare se descrie print-o elipsă ce are specificat în interior numele cazului.

Observaţie. O legătură între un actor şi un caz de utilizare poate indica în multe cazuri un element al unei interfeţe utilizator.

O ***diagramă de utilizare*** descrie cazurile de utilizare asociate unui sistem şi le încadrează din punct de vedere grafic într-un dreptunghi reprezentând sistemul respectiv. De exemplu, în figura 1.1 este prezentată o diagramă de caz ce descrie funcţionarea unui automat bancar. Automatul bancar reprezintă sistemul ce se descrie, iar actorii externi sunt clientul şi banca posesoare a automatului.

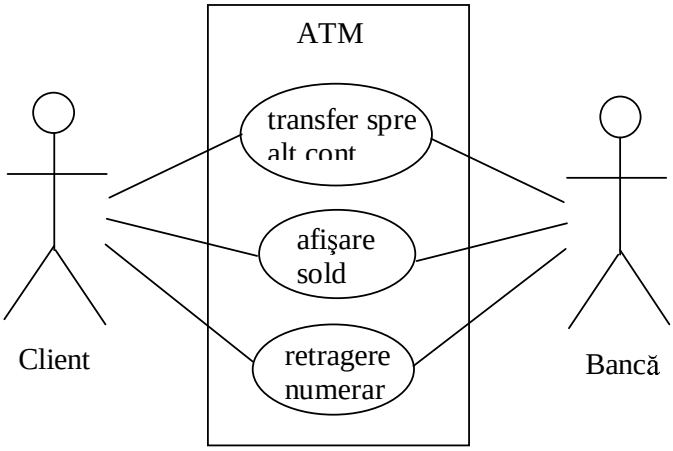

Figura 1.1

Diagramele de caz permit specificarea cerinţelor şi a sistemului prin determinarea tuturor interacţiunilor într utilizator şi sistem. Pentru specificarea tuturor cerinţelor, trebuie descoperite toate diagramele de czuri ce descriu funcţionarea sistemului respectiv.

În etapa de ***proiectare*** a aplicaţiei trebuie determinate în primul rând componentele aplicaţiei respective. O ***componentă*** reprezintă o entitate abstractă, iar aplicaţia poate fi privită ca fiind alcătuită din aceste componente. Din punctul de vedere al unui limbaj de programare, o componentă poate fi reprezentată de o funcţie, de o structură sau o clasă, sau de o colecţie de alte componente. În cele mai multe cazuri, componentele se identifică cu clasele de obiecte.

O componentă trebuie să aibă asociată o mulțime bine definită de responsabilități, precum şi o mulțime de alte componente cu care poate interacționa. O metodă foarte utilizată, în special înainte de apariția formalismului UML a fost metoda CRC (Component – Responsability – Collaboration). Folosind această metodă, fiecare componentă se asociază cu o carte de joc pe care se scriu următoarel informații :

- numele componentei
- descrierea responsabilităților componentei respective
- lista celorlalte componente cu care ea interacționează.

Avantajul acestei metode constă în simplitatea ei şi în faptul că permite operația de rafinare ori de câte ori este nevoie. Deoarece în mod uzual o componentă reprezintă o clasă de obiecte, responsabilitățile acesteia sunt de fapt metodele clasei respective. În acest mod, o carte CRC reprezintă descrierea unei clase. Există totuşi un dezavantj al metodei CRC, deoarece ea nu permite descrierea atributelor acestor clase.

Formalismul UML pune la dispoziție ***diagramele de clase*** pentru descrierea claselor şi a relațiilor dintre ele, cu observația că ele reprezintă descrieri statice.

Notația UML pentru o clasă este o notație grafică, în care o clasă se specifică într-un dreptunghi prin numele său, precum şi prin listele de atribute şi metode specifice clasei. Colaborările dintre clase se pot specifica prin intermediul ***relațiilor***. Relațiile se reprezintă grafic prin linii sau săgeți, fiecare asemenea relație legând două clase între ele. De fapt relațiile sunt generale în cadrul formalismului UML, ele putând conecta diferite tipuri de elemente, precum clase, actori, cazuri de utilizare, etc.

Principalele tipuri de relații sunt următoarele:

- *asocierea*, care descrie legăturile semantice dintre obiecte individuale ale unor clase;
- *generalizarea*, care descrie relațiile de moştenire între clase;
- *realizarea*, care descrie relația dintre o specificare şi implementarea sa;
- *fluxul*, care descrie relația dintre două versiuni ale aceluiaşi obiect la momente de timp diferite;
- *dependența*, care pune în relație clase ale căror comportament sau implementare afectează alte clase.

Asocierea este singura relație care descrie conexiunea între obiecte sau grupuri de obiecte, toate celelalte punând în relație descrierea claselor şi nu a instanțelor acestora. Un caz particular de relație de asociere reprezintă relația de *agregare* sau *compunere*. O asemenea relație descrie un obiect compus este agregat din unul sau mai multe obiecte componente.
Asupra principalelor tipuri de relație se va reveni în capitolele următoare. De exemplu, ierarhia de clase din exemplul 1.7 se poate descrie ca în figura 1.2.

Formalismul UML pune la dispoziție şi alte tipuri de diagrame, care permit descrierea interacțiunilor dintre obiecte, precum şi evoluția dinamică a obiectelor sistemului. De exemplu, ***diagramele de colaborare*** permit reprezentarea obiectelor şi a interacțiunilor dintre ele, iar ***diagramele de secvențe*** permit reprezentarea temporală a obiectelor şi a interacțiunilor lor.

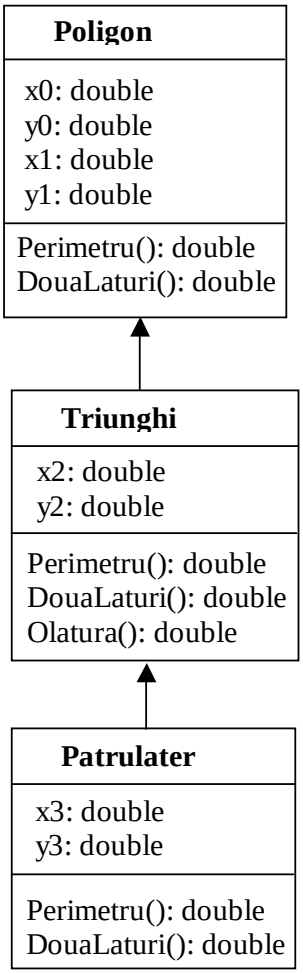
Poligon
x0: double
y0: double
x1: double
y1: double
Perimetru(): double
DouaLaturi(): double
Triunghi
x2: double
y2: double
Perimetru(): double
DouaLaturi(): double
Olatura(): double
Patrulater
x3: double
y3: double
Perimetru(): double
DouaLaturi(): double

Figura 1.2